

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНИХ СВОБОД І АВТОНОМІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В сучасному швидкозмінному світі система освіти, зберігаючи класичні канони гуманізації, фундаменталізації та індивідуалізації освітньо-виховного процесу, має оперативно реагувати на запити суспільства і ринку праці, прогнозувати майбутні потреби і застосовувати при цьому дієві засоби регулювання й управління, що орієнтовані на підвищення ефективності навчання та якості підготовки фахівців.

Реалізація поставлених завдань вимагає, в першу чергу, застосування більш гнучких методів державного регулювання в системі освіти, посилення стратегічних функцій міністерства освіти і науки та підвищення автономії вищих навчальних закладів.

В усьому світі традиційна модель жорсткого централізованого адміністрування й контролю з боку урядових управлінських структур поступово витісняється різноманітними альтернативними підходами щодо фінансування і управління навчальними закладами, орієнтованими на делегування повноважень центральних відомчих служб і розширення автономії та академічних свобод закладів освіти.

Концепція академічних свобод і автономії навчальних закладів – невід’ємна складова академічної культури всіх демократичних країн світу. Міжнародні правові засади академічних свобод та автономії університетів закладені у Великій Хартії Європейських Університетів (Болонья, 18.09.1988 р.), Рекомендаціях ЮНЕСКО та МОП “Про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів”, Лімській декларації “Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів” (м. Ліма, 10.09.1988 р.), Декларації академічної свободи (Права людини в науковій діяльності – 14.05.2007 р.), інших документах.

Велика Хартія Європейських Університетів проголошує університети автономними закладами, які, реалізуючи свою діяльність в області досліджень і освіти, повинні мати моральну та інтелектуальну незалежність стосовно будь-якої політичної й економічної влади, а задля захисту свободи досліджень та освіти, членам університетської спільноти в цілому повинні надаватися відповідні кошти і створюватися сприятливі можливості [5].

У Лімській міжнародній декларації “Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів” даються визначення щодо трактування понять академічна свобода і автономія [1]:

– академічна свобода – це свобода членів академічної спільноти, особисто або колективно, у заняттях, розвитку і поширенні знань шляхом науково-дослідної роботи,

вивчення, обговорення, документації, виготовлення, створення, навчання, викладання, писання;

– автономія – це незалежність вищого навчального закладу від держави та інших суспільних сил приймати рішення стосовно внутрішнього управління, фінансів, адміністрації і встановлювати власну лінію поведінки у сфері освіти, науково-дослідної роботи, викладання й інших пов'язаних з цим видах діяльності.

В Декларації зазначається, що академічна свобода є важливою передумовою тих освітніх, науково-дослідних, управлінських та обслуговуючих функцій, які покладаються на вищі навчальні заклади. Усі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-якої дискримінації і без страху втручання або придушення зі сторони держави або іншого джерела. При цьому держава зобов'язана поважати і забезпечувати усім членам академічної спільноти ті громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, які визнані Договорами ООН “Про права людини”. Кожен член академічної спільноти, зокрема, повинен мати свободу думки, совісті, віросповідання, слова, зборів і об'єднань, право на свободу і безпеку особистості та свободу пересування.

Щодо автономії навчального закладу, то вона, відповідно до Лімської декларації, повинна відобразитися у питаннях управління і визначення напрямку дій у сфері освіти, науково-дослідної роботи, розподілу ресурсів та інших відповідних видів діяльності і реалізуватися демократичними засобами самоврядування, які передбачають активну участь усіх членів академічних спільнот.

В Рекомендаціях ЮНЕСКО і МОП від 21.10.1997 р. “Про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів” автономія закладів освіти визначається як інституціональна форма академічної свободи і необхідна передумова для гарантування належного виконання обов'язків, покладених на викладацькі кадри та установи системи вищої освіти [3]. При цьому зазначеними міжнародними нормативними документами регламентується, що реалізація академічних свобод і автономії навчальних закладів передбачає відкритість та підзвітність закладів освіти перед державою і суспільством щодо здійснення своїх освітніх, наукових і дослідницьких функцій;

– забезпечення якості та високих стандартів в усіх сферах діяльності університетів;

– чесний і відкритий облік;

– ефективне використання коштів;

– забезпечення діяльності в плані вирішення сучасних проблем, що стоять перед суспільством і розширення можливостей випускників у сфері працевлаштування тощо.

Підсумовуючи викладене, хочеться наголосити, що питання забезпечення академічних свобод і автономії вищих навчальних закладів на сучасному етапі реалізації освітньої політики нашої держави є надзвичайно важливим і актуальним, адже соціально-економічний устрій демократичних країн вимагає підвищення

автономії навчальних закладів. Без вирішення проблеми реальної самоврядності університетів неможливе ефективне реформування національної системи освіти. Аналіз світових тенденцій розвитку освіти і застосування прогресивних систем управління в галузі вищої школи дозволяє виділити такі етапи практичної реалізації цього завдання в Україні, як:

- проведення дослідницької роботи щодо вивчення різних моделей автономії навчальних закладів;
- розвиток нормативно-правової бази автономії навчальних закладів;
- формування дієвих механізмів реалізації автономії навчальних закладів;
- розвиток інституційних засад автономії навчальних закладів.

Визначені міжнародними документами рекомендації щодо реалізації академічних свобод і автономії навчальних закладів мають стати в цьому процесі базовими постулатами і знайти своє відображення в сучасних нормативно-правових документах і, зокрема, новій редакції Закону про вищу освіту, з тим, щоб освітні реформи, які сьогодні проводяться урядом нашої держави набули прогресивного характеру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів: Лімська декларація (м. Ліма, 10.09.1988 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://auu.kma.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112&lang=en
2. Аналитический обзор № 19: Стратегическое планирование в современном университете: модели, тренды, проблемы и перспективы / [авт. кол. : А.А. Полонников, Д.Ю. Король, В.В. Самохвал]. – БГУ, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/24184>
3. Рекомендация МОТ и ЮНЕСКО от 21 октября 1997 г. № б/н “О статусе преподавательских кадров высших учебных заведений” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexed.ru/doc.php?id=3890#>
4. Управление в высшей школе [Текст]: опыт, тенденции, перспективы : аналитический доклад / [авт. кол. : В. М. Филиппов и др. ; Нац. фонд подготовки кадров]. – М. : Логос, 2005. – 540 с.
5. Magna Charta Universitatum (Bologna, 18.09.1988р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.magna-charta.org/library/userfiles/file/mc_english.pdf

*Устинова І. П.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВИХ І ЗАСАД УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ

Питання формування доходів місцевих бюджетів і виявлення резервів їх збільшення набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації